

Försvarshögskolan

Självständigt arbete (30 hp)

Författare		Program/Kurs
Erik Persson		HOP SA 2025
Handledare		
Arash Heydarian Pashakhanlou		Antal ord: 9 965 (+ bilaga 280)
Erik Melander		Kurskod
		2UK045
<p>Planera för morgondagen:</p> <p>Hur hanteras osäkerhet i svensk försvarsplanering</p>		
<p>Defence planning requires long-term decision-making under conditions of persistent uncertainty. This study examines how such uncertainty is articulated and managed in the Swedish Armed Force long-term defence planning from 2018 and 2022. Using Colin S. Gray's framework on defence planning under uncertainty, the study employs a theory-driven qualitative content analysis. The analysis is based on three analytic themes: the certainty of strategic uncertainty, the balance between continuity and flexibility, and the relationship between ends, ways and means, complemented with an overarching perspective on technological uncertainty. The findings show that uncertainty is explicitly acknowledged in both documents but in different ways. The 2018 study approaches uncertainty through long term goals whereas the 2022 study focuses on adaptability. This thesis contributes to defence planning research by applying Gray's framework to defence planning documents and by demonstrating how uncertainty is conveyed through Gray.</p>		
Nyckelord:		
Försvarsplanering, Osäkerhet, Perspektivstudie, PerP		

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	3
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	4
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	4
1.4 FORSKNINGSOVERSIKT.....	4
2. TEORI	10
2.1 GRAYS TEORI OM STRATEGI OCH FÖRSVARSPANERING	10
2.2 GRAYS STRATEGIBEGREPP: MÅL, METODER, MEDEL OCH ANTAGANDEN	11
2.3 STRATEGISK OSÄKERHET SOM GRUNDTVILLKOR I GRAYS RESONEMANG.....	11
2.4 KONTINUITET, FÖRÄNDRING OCH BALANS I FÖRSVARSPANERING	12
2.5 SAMMANFATTNING AV GRAYS RESONEMANG OCH ANALYTISKA TEMAN I STUDIEN	13
3. METOD	14
3.1 FORSKNINGSDSIGN.....	14
3.2 DATAINSAMLING.....	15
3.3 DATAANALYS.....	16
3.4 VALIDITET, RELIABILITET OCH FORSKNINGSETIK.....	18
4. ANALYS	19
4.1 DEN OUNDVIKLIGA STRATEGISKA OSÄKERHETEN	19
4.2 KONTINUITET OCH FLEXIBILITET I PLANERING	22
4.3 BALANS MELLAN MÅL, METODER OCH MEDEL	25
4.4 SAMMANFATTANDE ANALYS	28
5. AVSLUTANDE DISKUSSION OCH SLUTSATSER	30
5.1 SLUTSATSER I RELATION TILL FORSKNINGSPRÅGAN	30
5.2 TEORETISKA IMPLIKATIONER: GRAY SOM ANALYTISKT RAMVERK.....	31
5.3 STUDIENS BEGRÄNSNINGAR OCH METODREFLEKTION.....	32
5.4 BIDRAG TILL TIDIGARE FORSKNING	32
5.5 FORTSATT FORSKNING	33
5.6 REDOVISNING AV GENERATIV AI OCH AI-ASSISTERANDE VERKTYG I SKRIVPROCESSEN	33
6. LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING	34
BILAGA 1 - KODNINGSTABELL	36

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Att planera för framtiden är en av de mest grundläggande men också mest osäkra uppgifter som stater står inför (Gray 2014:2; Freedman 2017:xvi; Schwartz 2012:4). Befolkningsutveckling och ekonomisk utveckling är exempel på komplexa frågor som har stor påverkan i staters framtidsplanering. Försvarsplanering är i detta avseende särskilt krävande eftersom den måste ta hänsyn till föränderliga säkerhetspolitiska förhållanden, teknisk utveckling och potentiella hot som oftast är oförutsägbara (Freedman 2017:xvi). Historiskt har militära organisationer återkommande ställts inför svårigheten att fatta beslut vars utfall blir känt först långt fram i tiden – detta i en värld präglad av osäkerhet (Gray 2014:12; Tetlock & Gardner 2015:243).

I svensk försvarsplanering utgör Försvarsmaktens perspektivstudier (PerP) en central funktion. De utgör myndighetens långsiktiga planeringsgrund och ska identifiera utveckling, risker och behov som sträcker sig ungefär 20 år framåt i tiden (Försvarsmakten 2018:8; 2022:5). Trots betydelsen saknas studier som analyserar hur PerP uttrycker osäkerheter och vilka antaganden och planeringslogiker som ligger till grund för slutsatserna. Frånvaron av sådan forskning innebär att vi saknar kunskap om hur dessa dokument kan förstås i relation till teoribildning om försvarsplanering under osäkerhet.

Den brittiska strategen Colin S. Gray framhåller att försvarsplanering är en verksamhet som alltid bedrivs under osäkerhet och att utmaningen är att det inte går att eliminera osäkerheten, utan att fullfölja planeringen trots osäkerheter (Gray 2014:39). Enligt Gray handlar effektiv försvarsplanering om att upprätthålla balans mellan *mål*, *metoder* och *medel* (svensk översättning av Westberg (Westberg 2023:30)) samt att skapa en planeringslogik som både är kontinuerlig och flexibel (Gray 2014:1, 6, 153, 203).

PerP 2018 och 2022 är framtagna under tidpunkter med markant olika säkerhetspolitiska miljöer. Den förstnämnda utarbetades före Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, den sistnämnda mitt under Sveriges Nato-ansökan och en snabbt föränderlig europeisk säkerhetsordning till följd av att den regelbaserade internationella världsordningen utmanades. Med tanke på detta skapas möjligheten att undersöka hur en och samma planeringsprocess uttrycker osäkerhet i två dramatiskt olika epoker. Denna studie analyserar därmed PerP-18 och

22 för att belysa hur osäkerheter uttrycks i dessa dokument och hur dessa eventuellt förändrats över tid.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur Försvarmaktens perspektivplanering i PerP-18 och 22 beskriver osäkerheter, samt analysera i vilken utsträckning dessa beskrivningar kan förstås genom Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet. Perspektivplanering utgör ett centralt instrument för långsiktig försvarsplanering, där antaganden om framtida hot, teknikutveckling och handlingsutrymme formar strategiska vägval. Samtidigt präglas sådana dokument av inneboende osäkerhet, vilket innebär att hur osäkerhet beskrivs och kontextualiseras anses analytiskt betydelsefullt. Genom att analysera två perspektivstudier framtagna under olika säkerhetspolitiska förutsättningar möjliggörs en jämförande belysning av hur osäkerheter artikuleras över tid. Studien vägleds av följande frågeställning:

Hur beskriver Perspektivstudie 2018 och Perspektivstudie 2022 strategisk och teknisk osäkerhet, och i vilken utsträckning kan dessa beskrivningar förstås med stöd av Colin S. Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet?

1.3 Avgränsningar

Studiens omfång avgränsas till att analysera två delar i PerP-18 och 22: (i) omvärldsutveckling och hotbild samt (ii) teknikutveckling. Dessa utgör de delar där strategiska antaganden om framtid, hot och teknologiska förändringar formuleras, vilket är centralt för att kunna tillämpa Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet. Studien inkluderar inte fler perspektivstudier eftersom syftet är att jämföra två fall som varierar i säkerhetspolitisk kontext men är framtagna inom samma organisation.

1.4 Forskningsöversikt

Strategi som teoretiskt fält

Strategi är ett historiskt och politiskt präglad forskningsfält som ofta beskrivs som gränssytan mellan militära medel och politiska mål. Begreppet ska enligt Harjeet Singh (2009) härstamma från grekiskans *stratego*, en civil-militär befattning med ansvar att leda medborgarna i krig. *Strategi* har traditionellt skiljts från *taktik* genom att *strategi* avser avlägsna handlingar, bortom fientliga vapens direkta räckvidd (Harjeet Singh 2009:2).

Modern strategilitteratur vilar fortfarande tungt på 1800-tals teoretiker. Carl von Clausewitz (1780 - 1831) och Antoine-Henri Jomini (1779 - 1869) återkommer ofta som kontrasterande referenspunkter (Betts 2000:6; Freedman 2017:8; Strachan 2019:174). Båda verkade i en tid då naturvetenskapliga ideal slog igenom och kedjan mellan orsak-verkan antogs möjliggöra kontroll över framtiden. Clausewitz betonade däremot att krigets utfall formas genom en interaktiv process där motståndaren reagerar på egna handlingar. Eftersom dessa reaktioner inte kan förutses till fullo, krävs omdöme snarare än regler inom strategi (Freedman 2017:8; Strachan 2019:177). Clausewitz syn på kriget som förlängning på politiken illustrerar att strategi är oupplösligt knuten till politiska syften, och att krigets dynamik gör att strategiska utfall inte kan kontrolleras eller förutsägas på förhand (Freedman 2013:86). Jomini, å andra sidan, definierar strategi som att föra krig ”på kartan,” alltså att skapa kopplingen mellan politiska mål och militära medel (Freedman 2013:84).

Nutida författare sammanfattar strategins funktion som ett sätt att förena *mål, metoder och medel* (Harjeet Singh 2009:5) och menar att en försvarsstrategi kräver långsiktiga tidsperspektiv, ofta minst ett decennium (Grattan 2016:58). Synsättet kan ha bidragit till att Clausewitz i modern strategidebatt blivit mer inflytelserik än Jomini (Freedman 2017:8). Gray placerar sig närmare den förstnämnda. Han menar att Clausewitz syn på krigets interaktiva och oförutsägbara natur fångar kärnproblemet för utfallet av försvarsplanering (Gray 2014:10). Enligt Stephan Frühling anser Gray att strategi utgör den nödvändiga bryggan mellan politiska mål och militär förmåga (Frühling 2006:19), och Gray påpekar att varken taktiska eller operativa framgångar garanterar strategisk framgång (Frühling 2006:20–21).

Försvarsplanering som delområde inom strategisk teori

Försvarsplanering är enligt flera författare den långsiktiga politiska och militära planeringen av statens militära försvarsförmåga, med syfte att säkerställa nationens säkerhet på medel och lång sikt (Gray 2014:4; Tama 2018:282; Håkenstad & Knus Larsen 2012:10). Till skillnad från operationsplanering, som avser kortare tidsperspektiv och konkreta militära insatser, handlar försvarsplanering om att utveckla framtida styrkor och förmågor utifrån antaganden om möjliga hot och politiska prioriteringar (Breitenbauch & Jakobsson 2018:255–256; Davis 2018:375).

En jämförande studie av Håkenstad och Knus Larsen visar att försvarsplaneringsprocesser varierar avsevärt mellan stater. De identifierar fler olikheter än likheter mellan norska, svenska, finska, danska, nederländska, brittiska och franska planeringsmodeller och konstaterar att området som helhet är relativt outforskat (Håkenstad & Knus Larsen 2012:86). Detta bekräftas av Breitenbauch och Jakobsson, som framhåller att både politiker och försvarsplanerare numera efterfrågar akademiska perspektiv (Breitenbauch & Jakobsson 2018:255).

Enligt Jordan Tama råder det internationellt sett bred enighet i om att försvarsplanering är nödvändig, men forskare skiljer sig åt i synen på effektiviteten i de olika planeringsmodellerna (Tama 2018:279). Även Tama identifierar variationer mellan staters planeringssystem och bedömer att dessa troligtvis speglar olika staters politiska och institutionella förutsättningar (Tama 2018:283).

I detta sammanhang framhåller Breitenbauch och Jakobsson att Gray är en utav få som försökt formulera en generell teori för försvarsplanering, vilket enligt dem understryker verkets analytiska ambitioner och illustrerar hur begränsad forskningen om försvarsplanering fortfarande är (Breitenbauch & Jakobsson 2018:255).

Strategisk osäkerhet som villkor

Strategisk osäkerhet är alltså ett grundläggande villkor för försvarsplanering eftersom framtiden inte kan förutses och eftersom andra aktörer aktivt motarbetar eller reagerar på de antaganden en stat gör. I en strategisk kontext uppstår osäkerheten eftersom en motståndare kommer agera på ett visst sätt som inte nödvändigtvis följer tidigare mönster eller statistiska antagande. Frühling identifierar fyra former av osäkerhet som präglar strategiskt beslutsfattande: slumpmässighet, icke-linjära samband där orsak och verkan är oproportionerliga, begränsningar i mänsklig kognition samt osäkerhet kopplat till motståndarens avsikter och agerande. Strategi måste därmed alltid vila på antaganden i en miljö präglad av slump, komplexitet och en aktiv motpart (Frühling 2006:22–24).

Osäkerhet uppstår också i form av oväntade och oavsiktliga konsekvenser. Frank De Zwart skiljer mellan oväntade och oavsiktliga konsekvenser och visar hur politiska aktörer ofta väljer de formuleringar som framstår som minst dåliga, snarare än de som är mest optimala (De Zwart

2015:285). Beslutsfattare kan dessutom bortse från hot som ligger långt fram i tiden eller hoppas att utvecklingen blir gynnsammare än prognoserna antyder (De Zwart 2015:295).

Flera författare betonar att denna typ av osäkerhet skiljer sig från riskhantering inom exempelvis finansmarknaden eller casinovärlden, där variabler och sannolikheter i viss utsträckning är kända (Fitzsimmons 2006:134). Michael Fitzsimmons (2006) påpekar att strategisk osäkerhet kännetecknas av just bristen på stabila och mätbara parametrar. Efter kalla krigets slut och upplösningen av den bipolära ordningen som rådde mellan USA och Sovjetunionen, blev denna typ av osäkerhet särskilt framträdande i amerikansk försvarsplanering (Fitzsimmons 2006:132). Fitzsimmons återger hur USAs dåvarande försvarsminister Donald Rumsfeld menade att framtida hot mot USA skulle vara både betydande och oförutsedda, vilket motiverade en så flexibel planering som möjligt för att undvika att dagens beslut begränsar morgondagens handlingsfrihet (Fitzsimmons 2006:132).

Sammantaget framställer forskningen strategisk osäkerhet, inte som ett självständigt fenomen utan, som en inneboende del av strategi och försvarsplanering. Osäkerhet beror på motståndarens agerande, komplexa händelseförlopp och mänskliga begränsningar.

Teoretiskt svar på osäkerhet

Forskare presenterar flera olika alternativ för att hantera den osäkerhet som präglar långsiktig planering. Ett verktyg är scenarioplanering (Gasinska & Eriksson 2018:23). Peter Schwartz (2012) beskriver scenarier som ett sätt för organisationer att mentalt förbereda sig på alternativa framtida utvecklingsförlopp och därigenom göra det möjligt att i förväg identifiera och överväga beslut som annars hade fattats reaktivt. Han noterar samtidigt att scenariometoden kritiserats för att inte vara tillräckligt kvantitativ, men menar att det är oklart vad en sådan kvantifiering skulle baseras på (Schwartz 2012:xiii). Fitzsimmons (2019) visar att scenariobaserad försvarsplanering tidigare använts med framgång i USA, men att metoden därefter minskat i användning i takt med att beslutsfattare tenderar att förlita sig mer på egna erfarenheter, intuition och förhandling än på strukturerade framtidsbilder (Fitzsimmons 2019:46–47).

Ett annat angreppssätt är flexibilitet. Finkel (2011) beskriver sex nivåer av flexibilitet som kan tillämpas i försvarsplanering: konceptuell, doktrinär, organisatorisk, teknologisk, kognitiv och

ledningsmässig. Han framhåller att en hög grad av flexibilitet är kostsam och kräver omfattande utbildning och övning, samtidigt som processen innebär risker att ”gå fel” när implementering sker. Trots detta menar Finkel att kostnaden för att inte bygga flexibilitet är långt större än att ha en låg grad av flexibilitet då detta kan leda till allvarliga konsekvenser vid oväntade händelser (Finkel 2011:225).

Gray intar en mer allomfattande position. Han avvisar varken scenarier eller flexibilitet som verktyg för att hantera osäkerhet, utan menar att båda måste förstås som delar av den övergripande strategiska logiken. För Gray är balansen mellan mål, metoder och medel central, och försvarsplanering bör bedrivas kontinuerligt för att möjliggöra anpassning. I detta perspektiv blir både scenarier och flexibilitet nödvändiga komponenter i en sund försvarsplan (Gray 2014:202–203).

Forskningslucka

Genomgång av tidigare forskning visar att strategiteori, försvarsplanering och strategisk osäkerhet är belysta var och en för sig, men att kopplingen mellan dessa forskningsfält är svag. Den klassiska strategilitteraturen erbjuder en omfattande förståelse för relationen mellan politik, krigföring och osäkerhet, medan senare bidrag utvecklat hur försvarsplanering formas genom långsiktiga antaganden, metodologiska val och politiska begränsningar. Studier av försvarsplaneringens internationella variation (Håkenstad & Knus Larsen 2012; Tama 2018) och analyser av planeringslogiken beroende av oregelbundna händelseförlopp (Breitenbauch & Jakobsson 2018; Fitzsimmons 2006) ger en samlad bild av ett fält präglad av både komplext genomförande och osäkerhet. Likaså presenterar forskningen en rad teoretiska angreppssätt för att hantera osäkerhet, där scenarioplanering (Schwartz 2012; Fitzsimmons 2019) och flexibilitet (Finkel 2011) är två exempel. Trots detta finns en påtaglig forskningslucka.

För det första saknas studier som analyserar nationella försvarsplaneringsdokument i ljuset av etablerad strategiteori. För det andra är Grays försvarsplaneringsresonemang ännu inte tillämplig i någon svensk kontext. För det tredje saknas sakkunnighetsgranskad forskning som undersöker hur PerP beskriver och uttrycker strategisk och teknisk osäkerhet.

PerP utgör ett fall av långsiktig försvarsplanering men är främst myndighetsrapporter än teoridrivna akademiska analyser. Det finns varken systematiska jämförelser mellan PerP-18 och 22 eller studier som analyserar hur deras beskrivningar av osäkerhet kan förstås enligt Grays resonemang. Som Breitenbauch och Jakobsson påpekar är försvarsplanering som akademiskt forskningsområde outforskat och att det råder en politisk efterfrågan efter akademiska perspektiv vid försvarsplanering (Breitenbauch & Jakobsson 2018:255). Därför finns ett tydligt behov av studier som integrerar klassisk och modern strategiteori med empiriska analyser av svensk försvarsplanering. Detta skapar utrymme för en studie som både jämför perspektivstudiernas hantering av strategisk och teknisk osäkerhet och tillämpar Grays ramverk som förklaringsmodell. Studien bidrar därmed till krigsvetenskapen genom att visa hur grundläggande strategiska osäkerheter kan hanteras genom olika planeringslogiker över tid.

2. Teori

Detta kapitel presenterar Grays resonemang om strategi och försvarsplanering under osäkerhet. Inledningsvis redogörs för Grays övergripande teoretiska utgångspunkter, följt av en genomgång av hans syn på strategibegrepp, strategisk osäkerhet samt balans mellan kontinuitet och flexibilitet. Kapitlet avslutas med en sammanfattning som tydliggör hur dessa resonemang struktureras till analytiska teman i studien.

2.1 Grays teori om strategi och försvarsplanering

Gray (2014) beskriver att det övergripande syftet med *Strategy and defence planning: meeting the challenge of uncertainty* är att bidra med en teoretisk förklaringsram för försvarsplanering, där planeringen analyseras med stöd av strategisk teori och samtidigt förstås som ett praktiskt uttryck för strategiskt tänkande. Gray tar avstamp från Carl von Clausewitz och dennes syn på krig som en förlängning på politiken och krigets oförutsägbara natur (Gray 2014:7). Han menar att strategi är en del av den politiska processen, ”strategi är i själva verket politik” (Gray 2014:202), och den *strategiska bryggan* mellan politiken och militären är avgörande för sund försvarsplanering (Gray 2014:54).

Gray avvisar idén om att strategi kan bli en exakt vetenskap, då vetenskaplig säkerhet sällan tillför något betydande till strategiska övervägande och försvarsplanering (Gray 2014:201). Gray menar att människor måste kunna fatta beslut i ett tillstånd av osäkerhet, där planering aldrig kan bygga på säker kunskap om framtiden, för försvarsplanering bygger i grunden på antaganden och det måste vara så, underbyggda antaganden, men likväl antaganden (Gray 2014:2). Gray upplevs beskriva att klokhet är den viktigaste egenskapen hos försvarsplaneraren. Genom klokhet kommer försvarsplaneraren vara medveten om de potentiellt negativa konsekvenserna som kan uppstå genom misstag (Gray 2014:202).

Gray stödjer andra historikers åsikt om historiens värde som grund för strategisk förståelse. Han menar att vi kan inget veta om framtiden, så vad mer kan vi göra förutom att studera historien (Gray 2014:12, 51). Vidare uttrycker Gray skepsis mot utnyttjandet av matematiska former för försvarsplanering, likt de som infördes i USA Pentagon under 1960-talet under dåvarande försvarsministern Robert McNamara. Enligt Gray låter sig inte försvarsplanering genomföras med naturvetenskapliga metoder i frågor som rör politik och i förlängningen krig och fred (Gray 2014:178–180). Sammanfattningsvis beskriver Gray strategi och försvarsplanering som en

rationell men osäker process där kunskap hämtas ur historien snarare än vetenskapliga modeller. Strategins uppgift är att förena politikens mål med militära medel i en föränderlig värld (Gray 2014:153–155, 201–203). Därmed knyter Gray ihop det klassiska strategitänkandet med de moderna krav som långsiktig försvarsplanering ställer.

2.2 Grays strategibegrepp: mål, metoder, medel och antaganden

I Grays resonemang definieras försvarsplanering som ”förberedelser för att försvara en stat i framtiden” (Gray 2014:4). Denna definition ligger i linje med hur försvarsplanering kan förstås i den bredare strategiska litteraturen, där begreppet avser långsiktig politisk/militär planering av statens försvarsförmåga snarare än operativ krigsplanering.

Grays teori om strategi utgör, enligt honom själv, den analytiska grunden för sund försvarsplanering. Strategi förstås som en helhet bestående av komponenterna mål, metoder och medel, vilka måste stå i ömsesidig balans för att politiska syften ska kunna realiseras. För försvarsplanering tillför Gray även komponenten antaganden, vilka avser olika föreställningar om framtida hot, aktörers beteende, teknisk utveckling och den strategiska kontextens stabilitet. Gray varnar därför för att försvarsplanering som negligerar någon av dessa komponenter och balansen dem emellan riskerar att skapa direkt farliga lösningar (Gray 2014:154, 202). Strategi handlar därför inte om att hitta den rätta lösningen, utan om att skapa en acceptabel ordning i ett komplext sammanhang. Gray beskriver det som en övning i försiktighet och varnar för övertro på modeller eller naturvetenskapliga metoder. På de högsta nivåerna av politik och strategi har vetenskapliga metoder ett mycket litet värde om målet är prövbar och verifierbar förståelse (Gray 2014:202).

Gray sammanfattar sin ståndpunkt genom att betona att strategi i grunden är ett politiskt fenomen. Han skriver att ”strategi egentligen är politik” och att den inte kan reduceras till ett samspel mellan metoder och medel, utan ytterst måste förankras i ett politiskt formulerat mål (Gray 2014:202).

2.3 Strategisk osäkerhet som grundvillkor i Grays resonemang

Grays centrala utgångspunkt är att framtiden är oförutsägbar (Gray 2014:2). Som tidigare nämnts anser han att historien är den enda källan till kunskap om vad som *kan* hända, även om den inte visar vad som faktiskt *kommer* att hända. Gray framhåller att det förflutna utgör ”*the*

sole archive of our experience” och att framtidens strategiska utveckling endast kan närmas som *”historically educated guesswork”*. (Gray 2014:202). Gray formulerar detta som *”the certainty of uncertainty”* - osäkerhet som inte är tillfällig, utan inbyggd i allt strategiskt handlande (Gray 2014:111). Trots denna osäkerhet är försvarsplanering en nödvändighet (Gray 2014:11).

För att illustrera oväntade händelsers betydelse hänvisar Gray till Nassim Nicholas Talebs bok *The Black Swan (2007)*. Förutom helt oväntade händelser, så kallade svarta svanar, beskriver Taleb även väntade oväntade händelser. Detta avser händelser man vet kan inträffa men vars specifika tidpunkt, plats eller aktör är okänd, så kallade gråa svanar (Taleb 2016:272). Gray använder dessa begrepp för att understryka varför försvarsplanering måste bygga på beredskap snarare än på förutsägelser. I detta sammanhang fyller både svarta och gråa svanar en analytisk funktion. Svarta svanar visar på begränsningen för kunskap från prognoser genom händelser som inte ens kan förutses, medan gråa svanar avser händelser som är möjliga att föreställa sig men vars faktiska utfall i tid, rum och aktör förblir osäkra.

Tillsammans understryker de Grays poäng att strategisk osäkerhet är ett permanent grundvillkor (Gray 2014:157, 201–203). Mot denna bakgrund blir inte frågan hur osäkerhet kan elimineras utan hur försvarsplanering kan organiseras för att hantera ett permanent osäkert strategiskt sammanhang.

2.4 Kontinuitet, förändring och balans i försvarsplanering

Mot denna bakgrund menar Gray att strategi kräver en balans mellan kontinuitet och förändring. Han betonar att även om framtiden inte kan förutsägas i detalj finns det aspekter som är återkommande och därför kan utgöra ett stabilt underlag för planering (Gray 2014:111). Strategiskt tänkande bör därför bygga på erfarenheter från historien men samtidigt anpassas till nya förhållanden. Gray varnar för en övertro på flexibilitet som modeord och att flexibilitet och anpassningsförmåga, om än nödvändiga i försvarsplanering, samtidigt fungerar som *”buzzwords”* med förmåga att vilseleda den som inte är uppmärksam (Gray 2014:203).

Han avvisar inte flexibilitet som sådan men menar att den måste förstås i relation till strategisk disciplin och inte som ett förenklat svar på osäkerhet. Detta skiljer honom från Finkel som argumenterar att flexibilitet i sig kan minska betydelsen av felaktiga antaganden genom att

stärka förmågan att snabbt reagera på förändrade förhållanden (Finkel 2011:2). Med ”förändring” avses omvärldens dynamik. ”Flexibilitet” avser planeringens anpassningsförmåga, som Gray ser som användbart men problematiskt om det används som tomt modeord (Gray, 2014, s. 110, 203).

Kärnan i Grays syn är att försvarsplanering är en form av strategiskt arbete där politikens mål, valda metoder och tillgängliga medel måste hållas samman på ett konsekvent sätt (Gray 2014:153). I Grays resonemang ligger tyngdpunkten inte på en specifik metod utan på samspelet mellan stabila strategiska principer och behovet av anpassning. Strategi blir därmed ett omdömesbaserat arbete där historiska mönster ger vägledning, samtidigt som planeringen måste kunna justeras när tidigare antaganden inte längre gäller. Denna balans, mellan kontinuitet och förändring, utgör därmed en utav de centrala analytiska utgångspunkter för hur försvarsplanering bör förstås i Grays ramverk (Gray 2014:110–111, 153–154, 202–203).

2.5 Sammanfattning av Grays resonemang och analytiska teman i studien

Gray presenterar ett resonemang, snarare än en sammanhängande teori eller modell, där strategi förstås som en rationell, men inte alltid fullständig, strävan efter säkerhet i en oförutsägbart värld. Han formulerar ett flertal övergripande principer som vägleder försvarsplanering och som betonar egenskaper som omdöme, proportionalitet och återhållsamhet. Sammanfattningsvis kan hans budskap förstås som att det viktigaste är att få de stora frågorna ”tillräckligt rätt” för att begränsa storleken på de fel som görs och att försvarsplanering kräver försiktighet och att historisk strategisk kunskap är den främsta källan till vägledningen för planerare (Gray 2014:202).

I denna studie används dessa principer som grund för ett analytiskt ramverk för att undersöka hur strategisk och teknisk osäkerhet beskrivs i PerP-18 och 22. Fokus i denna studie är följande tre teman som sammanfattar centrala drag i Grays resonemang:

- i. Hur framtid och hot förstås genom underliggande antaganden
- ii. Hur kontinuitet och förändring balanseras i planering
- iii. Hur mål, metoder och medel relateras till varandra

Grays egen slutsats om osäkerhetens natur anger den övergripande ramen för detta angreppssätt: ”*Bedömningar om framtiden kan förbättras, men aldrig göras säkra*” (Gray 2014:101)

3. Metod

Metodkapitlet förklarar hur studien använder en kvalitativ teoridriven innehållsanalys för att undersöka hur strategisk och teknisk osäkerhet uttrycks i perspektivstudierna. Kapitlet beskriver det material som analyseras, hur analysen är upplagd och varför just dessa val är lämpliga. Avslutningsvis redogör kapitlet för metodens avgränsningar samt hur studiens kvalitet och forskningsetiska övervägande hanteras.

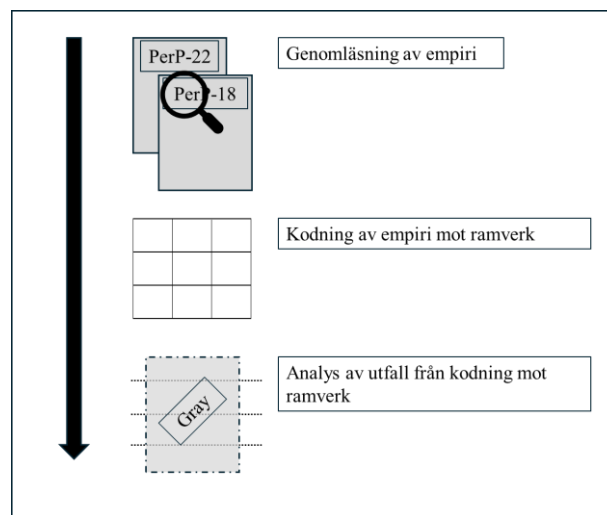

Bild 1. Operationalisering av teori, metod och verktyg för analys. Författarens bild.

3.1 Forskningsdesign

Studien använder en teorikonsumerande kvalitativ design där Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet används för att strukturera och analysera hur PerP-18 och 22 uttrycker strategisk och teknisk osäkerhet. Fokus är att förstå planeringslogiken i ljuset av tre analytiska teman som i denna studie härleds från Grays resonemang: (i) den oundvikliga strategiska osäkerheten, (ii) betydelsen av kontinuitet och flexibilitet i planeringen samt (iii) kravet på balans mellan mål, metoder och medel. Dessa teman har härletts genom att Grays övergripande resonemang har operationaliserats till analytiskt hanterbara kategorier lämpade för kvalitativ innehållsanalys (visualiserat genom bild 1).

Urvalet av PerP-18 och 22 följer det Robert K. Yin beskriver som en teoretisk replikation (Yin 2018:177). Fallen är framtagna inom samma organisation och metodiska ram men under olika säkerhetspolitiska förutsättningar, vilket möjliggör en jämförande analys i linje med Yins logik om teoretisk replikation. Jämförelsen syftar inte till prediktion utan till att analysera om och hur

uttryck för strategisk och teknisk osäkerhet antar olika former under skilda planeringsförutsättningar (Yin 2018:176–178). Detta gör jämförelsen metodologiskt motiverad och möjliggör en analys av hur strategisk osäkerhet uttrycks under skilda kontextuella villkor.

Designen bygger på en kvalitativ innehållsanalys i linje med Klaus Krippendorff (2019), vilket är en metod inom forskning för analys av olika typer av dokument (Esaiasson 2024:309). Innehållsanalys bedöms särskilt lämpligt för dokument som PerP, där kommunikationen är formell och organisatorisk producerad. Analysen är deduktiv, vilket innebär att kategorierna definieras i förväg utifrån Grays resonemang. Krippendorff framhåller att deduktiv kategorisering är lämplig när forskaren utgår från tydliga teoretiska begrepp, men också att kategorier måste vara teoretiskt motiverade och konsekvent tillämpade för att möjliggöra stabil kodning (Krippendorff 2019:128–129, 137–139). I denna studie utgör de tre temana från Gray just sådana kategorier.

Analysen genomförs i tre steg: först genomläsning av dokumenten, därefter en deduktiv innehållsanalys av respektive PerP och avslutningsvis en jämförande analys där resultaten relateras till Grays resonemang för att strukturera och förstå skillnader i hur strategisk och teknisk osäkerhet uttrycks. I enlighet med Yin (2018) bygger studien på en analytisk snarare än statistisk generalisering (Yin 2018:37–38). Dessa två principer – teoretisk replikation och analytisk generalisering – utgör enligt Yin (2018) centrala delar av en fallstudie. Studien kan därför förstås som en jämförande kvalitativ dokumentanalys, där innehållsanalys utgör den primära analysmetoden och fallstudielogik används för att strukturera jämförelsen mellan dokumenten. Studien gör inga anspråk på att förklara eventuella olikheter mellan de olika PerP utan analyserar dessa utifrån Grays resonemang.

3.2 Datainsamling

Empirin utgörs av två institutionella dokument: PerP-18 samt 22. Dessa dokument har valts då de utgör de senaste fullständiga planeringsunderlagen som beskriver Försvarmaktens långsiktiga syn på omvärldsutveckling, hot, teknik och innovation och är offentligt tillgängliga via Försvarmakten.

Urvalet grundas på att de båda PerP är framtagna inom samma organisation och under samma metodiska ramverk (Försvarmakten 2018:9; 2022:7) men under olika säkerhetspolitiska förutsättningar. Datainsamlingen omfattar hela dokumenten, men analysen fokuserar på de

avsnitt som behandlar omvärldsutveckling, hotbild, teknikutveckling samt långsiktiga planeringsförutsättningar, då dessa bedöms mest relevanta för att förstå hur strategisk och teknisk osäkerhet identifieras och uttrycks.

Dokumenterna har hämtats direkt från Försvarmaktens officiella webbplats och inga sekretessbelagda uppgifter används. I enlighet med Krippendorffs betoning på systematik och transparens i hanteringen av textmaterialet har båda dokumenten lästs igenom i sin helhet innan analysen påbörjades (Krippendorff 2019:90).

3.3 Dataanalys

Analysen genomförs som en kvalitativ teoridriven innehållsanalys, där Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet används som analytiskt ramverk. Arbetet följer de komponenter Krippendorff anger för en innehållsanalys: indelning av texten i meningsfulla enheter, registrering och kodning, reduktion av data, analys av empiri samt redovisning av resultatet (Krippendorff 2019:88). I linje med Hani Morgan betraktas innehållsanalys som ett arbetssätt där forskaren analyserar existerande texter som uttrycker institutionella ståndpunkter, och där förståelsen fördjupas genom en analytisk växelverkan mellan empiri och i förväg definierade begrepp (Morgan 2022:65, 72).

Kodningen är deduktiv, vilket innebär att kategorierna är definierade i förväg utifrån teori (Braun & Clarke 2006:83–84). Arbetet följer Krippendorffs krav på systematik och replikerbarhet, där texten delas in i meningsfulla segment och varje segment kopplas till en tydligt definierad kategori (Krippendorff 2019:24, 86–87, 88–89).

De tre temana fungerar i analysen som deduktivt definierade kategorier:

- i. Strategisk osäkerhet – segment som uttryckligen behandlar oförutsägbarhet, komplexitet eller svårbedömda hot, aktörer eller utvecklingsförlopp på strategisk nivå
- ii. Kontinuitet och flexibilitet i planering – segment som berör långsiktighet, anpassning eller behov av flexibilitet och omprövning
- iii. Mål, metoder och medel – segment som berör avvägning mellan vad Försvarmakten vill uppnå, vilka metoder som används och vilka medel som står till förfogande.

Dessa kategorier utgör ramen för den systematiska kodningen och möjliggör en tematiserad sammanställning av respektive dokument (tabell 1).

Teoretiskt tema	Teoretisk definition	Indikatorer i texten
Strategisk osäkerhet	Planering sker alltid under ofullständig kunskap. Framtiden kan inte förutses, endast hanteras rationellt (Gray 2014:1-2)	Osäkerhet, möjlig utveckling, risker, scenarier, oförutsägbart, förändring
Kontinuitet och flexibilitet	God planering är ett pågående samtal mellan stabilitet och anpassning (Gray 2014:5-6,202-203)	Långsiktig, uthållighet, anpassningsförmåga, innovation, förändringstakt, resiliens, flexibilitet
Balans mellan mål, metoder och medel	Strategins kärna är att hålla samman mål, metoder och medel i ständig balans (Gray 2014:152-153)	Mål, resurs, metod, operativ förmåga, balans

Tabell 1. Förenklad kodningstabell. Författarens bild. För fullständig kodningstabell, se bilaga 1.

Kodningsarbetet följer de principer som Krippendorff och Braun & Clarke beskriver för teoridriven tematisk analys, där mönster identifieras utifrån fördefinierade analytiska utgångspunkter och texten delas upp i segment kopplade till valda teman (Krippendorff 2019:89; Braun & Clarke 2006:78, 88). I nästa steg reduceras den kodade texten till hanterbara och relevanta kategorier utifrån indikatorerna (Krippendorff 2019:90). Kodningsenheten utgörs av meningsbärande textpassager, vilka kan omfatta en eller flera meningar, beroende på hur resonemang om osäkerhet eller planering utvecklas i texten.

Slutligen genomförs en jämförande analys där de tematiserade resultaten från PerP-18 och 22 relateras till Grays begrepp. Arbetssättet följer Krippendorffs jämförande logik, där samma innehållsanalys tillämpas konsekvent på skilda textmaterial för att möjliggöra jämförelser (Krippendorff 2019:99).

3.4 Validitet, reliabilitet och forskningsetik

Studiens trovärdighet vilar på att analysen genomförs systematiskt och transparent. Innehållsanalysen kräver, enligt Krippendorff, att forskaren redovisar hur data har skapats, vilka procedurer som använts och hur analysen möjliggör replikerbarhet och kontrollerbara resultat (Krippendorff 2019:86–87, 90–91). Studiens validitet säkerställs genom att de analytiska stegen är väl motiverade i relation till forskningsfrågan och att de slutsatser som dras kan härledas till tydliga textställen i materialet. Reliabilitet grundas i att kodning och kategorisering genomförs enligt fasta procedurer med särskilt fokus på stabilitet, vilket innebär att samma analytiska tillvägagångssätt skulle kunna tillämpas med jämförbara resultat (Krippendorff 2019:280–281).

Valet av Grays resonemang som analytiskt ramverk påverkar vad som synliggörs i materialet. Grays fokus på antaganden, planeringslogik och struktur innebär att andra dimensioner, såsom organisatorisk kultur eller språkbruk, ligger utanför studiens syfte. För att stärka validiteten och prövbarheten har därför kodningen genomförts med ett tydligt och dokumenterat kodschema, där varje kodning kan spåras till konkreta textställen i materialet. Kodningsarbetet har genomförts konsekvent enligt detta schema, vilket stärker analysens interna reliabilitet trots att studien genomförts av en ensam forskare.

Studien följer Vetenskapsrådets riktlinjer för god forskningssed. De centrala principerna om tillförlitlighet, ärlighet, respekt och ansvar har tillämpats genom hela forskningsprocessen (Vetenskapsrådet 2024:11–12). Eftersom studien endast använder offentligt tillgängliga dokument uppstår inga frågor om samtycke, anonymitet eller sekretess. Genom att redovisa både styrkor och svagheter i materialet och motivera varje analytiskt steg strävar studien efter att upprätthålla vetenskaplig integritet.

4. Analys

Analysen är strukturerad kring de tre teman som härletts ur Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet. Först analyseras hur strategisk osäkerhet beskrivs i PerP-18 och 22. Därefter undersöks hur kontinuitet och flexibilitet hanteras i planeringen. Avslutningsvis granskas hur balansen mellan mål, metoder och medel beskrivs i båda perspektivstudierna.

4.1 Den oundvikliga strategiska osäkerheten

En central utgångspunkt i Grays strategiska tänkande är att strategisk osäkerhet är ett ofrånkomligt och permanent villkor för försvarsplanering. Enligt Gray kan framtida hot, motståndarens intentioner, teknologisk utveckling och konflikters förlopp aldrig förutses med säkerhet, vilket innebär att strategi och planering alltid måste bygga på antaganden snarare än säker kunskap. Strategisk osäkerhet utgör därmed inte ett tillfälligt problem som kan hanteras genom bättre information (Gray 2014:11–12).

I perspektivstudierna kommer Grays syn om strategisk osäkerhet till uttryck genom återkommande markeringar om osäkerhetens betydelse i analyser av omvärldsutveckling, hotbild och teknologiska förändringar. Samtidigt kan skillnader i hur strategisk osäkerhet konkretiseras mellan PerP-18 och 22 noteras.

Strategisk osäkerhet i PerP-18

I PerP-18 behandlas osäkerhet huvudsakligen som en generell planeringsförutsättning kopplad till långsiktiga antaganden och prognoser (Försvarsmakten 2018:11–12, 18–19). Redan i dokumentets inledning betonas att prognoser om framtida säkerhetsmiljöer, hotbild och teknikutveckling alltid är behäftade med osäkerhet och att perspektivstudiens bedömningar därför inte ska uppfattas som absoluta eller säkra, utan som inriktningar och balanserade uppskattningar av möjliga händelseförlopp (Försvarsmakten 2018:11). Detta sätt att formulera planeringsförutsättningarna ligger nära Grays syn på strategi som en praktik där beslut måste fattas med ofullständig information och där framtiden inte kan reduceras till prognoser eller linjära antaganden (Gray 2014:1–3).

Osäkerhet betonas vidare i PerP-18 genom återkommande hänvisningar till omvärldens svårbedömda karaktär. I analysen av operationsmiljön 2035, det vill säga 17 år fram i tiden,

pekas exempelvis osäkerheter kopplade till den geostrategiska utvecklingen, där sammanhållningen inom EU och Nato identifieras som en potentiell osäkerhetsfaktor med direkt påverkan på Sveriges säkerhetspolitiska handlingsutrymme (Försvarmakten 2018:19).

Även teknikutvecklingen beskrivs som en källa till betydande osäkerhet, inte minst vad gäller kärnvapenutvecklingen och framväxten av nya vapentyper som kan påverka trösklar för eskalation (Försvarmakten 2018:28, 64). Dessa formuleringar understryker att osäkerhet i PerP-18 inte enbart avser framtida hotaktörers intentioner, utan även teknik och inom vilken kontext försvarsplanering sker.

Ett noterbart inslag i PerP-18 är kopplingen mellan osäkerhet och risk. Dokumentet återkommer till begreppet risktagning som ett sätt att operationalisera osäkerhet i planeringssammanhang (Försvarmakten 2018:12, 45, 78). I överbefälhavarens förord framhålls exempelvis att en nedgång i militär förmåga innebär ett ökat risktagande, inte bara för Sverige, utan för stabiliteten i hela regionen (Försvarmakten 2018:3). På motsvarande sätt konstateras i de sammanfattande slutsatserna att olika val i försvarsutvecklingen påverkar den säkerhetspolitiska risktagningen och därmed Sveriges handlingsfrihet (Försvarmakten 2018:6).

Här framträder i PerP-18 ett resonemang som överensstämmer med Grays betoning av strategi som ett medvetet risktagande under osäkerhet, snarare än ett försök att eliminera osäkerhet (Gray 2014:1–2, 53–54). Osäkerhet konkretiseras ytterligare genom beskrivningar av motståndarens agerande och eskalationsdynamik. I avsnittet om Sveriges närområde och rysk militärstrategisk utveckling framhålls risken för överraskande angrepp, högt tempo och eskalation till följd av felbedömningar eller medvetna påverkansoperationer (Försvarmakten 2018:20, 29).

Sammantaget visar PerP-18 hur strategisk osäkerhet integreras i försvarsplaneringen genom att behandlas som ett permanent planeringsvillkor, snarare än som ett temporärt problem. Osäkerheten hanteras genom antaganden, riskbedömningar och val mellan handlingsalternativ med olika konsekvenser för handlingsfrihet och uthållighet (Försvarmakten 2018:3, 6, 11). Sättet att uttrycka och hantera osäkerhet ligger nära Grays syn på försvarsplanering som ett

område där framtiden inte kan göras känd med säkerhet, och där beslut därför måste fattas trots brist på verifierbar kunskap om framtiden (Gray 2014:1–2).

Strategisk osäkerhet i PerP-22

I PerP-22 ges osäkerhet däremot en mer framträdande roll genom koppling till stormaktsrivalitet, eskalationsrisker och snabba förändringar i den säkerhetspolitiska omvärlden. Detta framträder särskilt i analyser av Rysslands agerande och den globala säkerhetsordningen (Försvarmakten 2022:12, 19, 31–32). I likhet med PerP-18 utgår PerP-22 från att strategisk osäkerhet utgör ett grundläggande villkor för försvarsplanering. Direkt i inledande avsnitt konstateras att bedömningar av framtida säkerhetsutveckling alltid är behäftade med osäkerheter och att det som skrivs ska förstås som inriktningar och balanserade uppskattningar, snarare än som säkra förutsägelser (Försvarmakten 2022:8–9).

Det som särskiljer PerP-22 är inte att osäkerhet som sådan ges en ny eller starkare roll, utan hur denna osäkerhet beskrivs. I större utsträckning än i PerP-18 kopplas osäkerhet till specifika geopolitiska utvecklingar, pågående konflikter och förändrade säkerhetspolitiska förutsättningar. Stormaktsrivalitet, Rysslands invasion av Ukraina och Sveriges förändrade säkerhetspolitiska position lyfts fram som faktorer som påtagligt ökar osäkerheten kring framtida hot, risker och handlingsutrymme (Försvarmakten 2022:9, 12, 19).

Analytisk syntes i ljuset av Gray

Analysen av PerP-18 och 22 visar att båda perspektivstudierna utgår från strategisk osäkerhet som ett grundläggande och ofrånkomligt villkor för försvarsplanering. I båda dokumenten betonas att bedömningar av framtida hot och utveckling inte kan vara säkra prognoser utan måste bygga på antaganden och balanserade uppskattningar (Försvarmakten 2018:11; 2022:8–9). Detta ligger i linje med Grays resonemang om att strategisk handlande alltid sker under osäkerhet och att denna inte kan elimineras genom bättre information eller detaljerad planering (Gray 2014:1–2).

Skillnaden mellan perspektivstudierna ligger främst i hur osäkerhet konkretiseras och ges kontext. I PerP-18 behandlas strategisk osäkerhet i huvudsak som ett generellt planeringsvillkor, kopplat till långsiktiga antaganden om omvärldsutveckling, teknik och

organisationsuppbyggnad (Försvarsmakten 2018:11, 19). Osäkerhet hanteras genom riskbedömningar, antaganden och betoning på handlingsfrihet över tid.

I PerP-22 ges osäkerhet däremot ett mer specifikt uttryck. Osäkerhet kopplas till stormaktskonkurrens, pågående väpnad konflikt i Europa och förändrade säkerhetspolitiska förutsättningar för Sverige, inklusive Nato-ansökan (Försvarsmakten 2022:9, 12, 19). Därmed framstår osäkerheten inte enbart som en abstrakt framtidsproblematik, utan som något som redan påverkar den strategiska kontexten och ökar risken för eskalation och missbedömningar (Försvarsmakten 2022:32).

Teknikutveckling behandlas främst i PerP-18 som en långsiktig och strukturell osäkerhetsfaktor i operationsmiljön (Försvarsmakten 2018:28, 64), medan PerP-22 i högre grad kopplar teknisk osäkerhet till pågående förändringar, systemberoende och ökade krav på anpassning i närtid (Försvarsmakten 2022:39, 79). Enligt Grays resonemang kan denna tekniska osäkerhet förstås som en del av försvarsplaneringens antagandeproblem (Gray 2014:201–203). Denna förskjutning är förenlig med Grays syn på att strategisk osäkerhet som en permanent kontextuell realitet, där försvarsplanering måste genomföras trots att tillförlitlig kunskap om framtida behov är ouppnåelig (Gray 2014:11–12).

Sammantaget visar analysen en förskjutning från mer generell till mer konkret osäkerhet, snarare än en förändring i grundsynen på osäkerhetens betydelse.

4.2 Kontinuitet och flexibilitet i planering

Ett andra centralt tema i Grays strategiska tänkande rör behovet av att förena kontinuitet och flexibilitet i försvarsplanering. Enligt Gray kännetecknas strategisk verksamhet av långa tidshorisonter, tröga strukturer och betydande investeringar, samtidigt som den strategiska kontexten präglas av osäkerhet och förändring. Försvarsplanering kan därför varken bygga på fullständig anpassningsförmåga eller på statisk långsiktighet, utan måste balansera stabila inriktningar med möjlighet till justering över tid (Gray 2014:5–7, 24–25, 201–203).

Kontinuitet och flexibilitet i planering i PerP-18

I PerP-18 ges kontinuitet och uthållighet en central roll i beskrivningen av försvarsplaneringens grundläggande villkor. Studien utgår från att uppbyggnaden av militär förmåga är förenad med

långa ledtider, betydande investeringar och uthålliga resursåtaganden, vilket motiverar stabila och långsiktiga beslut om försvarets inriktning och finansiering (Försvarmakten 2018:4, 45).

Försvarmaktsstruktur 2035 beskrivs som en långsiktig målbild som ger planeringen riktning över tid (Försvarmakten 2018:6). Eftersom utvecklingen av militär förmåga tar lång tid betonas värdet av en fast inriktning och målbild (Försvarmakten 2018:45). Denna betoning på långsiktiga målstrukturer och successiv tillväxt kan förstås i ljuset av Grays beskrivning av försvarsplanering som präglad av strukturell tröghet och långsiktiga bindningar (Gray 2014:6–7, 24–25). Mot denna bakgrund framstår PerP-18:s fokus på stabilitet och uthållighet som ett sätt att hantera osäkerhet genom långsiktiga och förutsägbara planeringsramar snarare än genom frekvent anpassning (Försvarmakten 2018:4, 6). Strategisk osäkerhet hanteras i PerP-18 främst genom betoning av kontinuitet och uthållighet snarare än genom flexibilitet och snabb omställning.

Teknikutvecklingen framträder samtidigt som en osäkerhetsfaktor i operationsmiljön (Försvarmakten 2018:28, 64). I PerP-18 hanteras detta främst genom långsiktiga antaganden, snarare än genom krav på snabb omställning i planeringen (Försvarmakten 2018:11). Osäkerhet beskrivs som ett strukturellt villkor för planeringen, men hanteras genom att osäkerhet vägs in inom ramen för en fast målstruktur, snarare än genom återkommande omprövningar av denna (Försvarmakten 2018:11, 44). Enligt Grays resonemang kan detta förstås som ett uttryck för den balans mellan kontinuitet och förändring som präglar försvarsplanering under osäkerhet, där risken för förhastad anpassning vägs mot behovet av stabilitet över tid (Gray 2014:6–7, 201–203).

Kontinuitet och flexibilitet i planering i PerP-22

I PerP-22 beskrivs försvarsplaneringens förutsättningar med en tydlig betoning på långsiktighet i kombination med flexibilitet och anpassningsförmåga. Utgångspunkten är att dagens komplexa operationsmiljö och osäkra omvärldsutveckling ställer krav på hög flexibilitet samt på tidiga och långsiktiga inriktningar som kan anpassas över tid (Försvarmakten 2022:35, 47, 79). Försvarsförmågan beskrivs i PerP-22 som något som behöver kunna anpassas över tid till förändrade förutsättningar (Försvarmakten 2022:39). Anpassningen kopplas till förändrade hotbilder, teknologisk utveckling och ökade krav på samverkan med andra aktörer. I detta sammanhang framträder teknisk osäkerhet som en central drivkraft bakom kraven på flexibilitet

och omställningsförmåga. Osäkerheter kring framtida tekniska krav motiverar enligt PerP-22 en planering där strukturer måste kunna justeras över tid utan att förlora operativ funktion (Försvarsmakten 2022:39, 79).

I relation till Grays resonemang kan denna betoning på förändring och anpassningsförmåga förstås mot bakgrund av hans syn på osäkerhet som ofrånkomligt villkor för strategisk verksamhet. Gray framhåller att framtida säkerhet alltid är i grunden beroende av beslut som fattas i nuet, vilket innebär att försvarsplanering oundvikligen måste förhålla sig till osäkerhet om framtida utvecklingsförlopp (Gray 2014:7). Samtidigt betonar Gray att försvarsplanering måste balansera risken för otillräcklig anpassning mot risken för förhastad anpassning, då framtiden varken kan reduceras till linjära antaganden eller mötas genom generell ochoreflekterad flexibilitet (Gray 2014:6–7, 201–203). Mot denna bakgrund framstår PerP-22:s fokus på flexibilitet och omställningsförmåga som ett sätt att skapa handlingsutrymme under osäkerhet, snarare än att binda planeringen till statiska antaganden om framtida hot (Gray 2014:201–203).

Sammantaget ger PerP-22 uttryck för en planeringslogik där strategisk och teknisk osäkerhet hanteras genom ökad betoning på förändring och anpassningsförmåga, samtidigt som behovet av långsiktiga ramar kvarstår. Enligt Grays resonemang kan detta förstås som ett uttryck för den balans mellan kontinuitet och förändring som präglar försvarsplanering under osäkerhet (Gray 2014:6–7).

Analytisk syntes i ljuset av Gray

Sammantaget visar analysen att PerP-18 och 22 beskriver strategisk och teknisk osäkerhet genom delvis olika betoningar, men inom en gemensam planeringslogik där kontinuitet och förändring samexisterar. I PerP-18 framträder långsiktighet, uthållighet och stabila målstrukturer som centrala medel för att hantera osäkerhet, medan PerP-22 i större utsträckning betonar behovet av förändring, anpassningsförmåga och handlingsfrihet i en mer dynamisk och osäker omvärld. Skillnaderna rör därmed inte huruvida osäkerhet erkänns, utan hur den ges genomslag i planeringen.

Skillnaderna gäller även hur teknisk osäkerhet får genomslag i planeringen. I PerP-18 behandlas teknikutvecklingen främst som en långsiktig osäkerhetsfaktor som kan hanteras genom

kontinuitet och stabila målstrukturer, medan PerP-22 i högre grad framställer teknisk osäkerhet som en pågående utmaning som förutsätter flexibilitet och anpassningsbarhet (Försvarmakten 2018:11, 28, 64; 2022:39, 79).

Med stöd av Grays resonemang kan dessa skillnader förstås som variationer inom ramen för samma grundläggande strategiska problematik. Gray betonar att försvarsplanering alltid måste bedrivas under osäkerhet och över långa tidshorisonter, vilket gör både kontinuitet och förändring nödvändiga men otillräckliga var för sig. I detta perspektiv framstår PerP-18:s betoning på stabilitet som ett sätt att hantera osäkerhet genom förutsägbarhet och långsiktiga bindningar, medan PerP-22:s fokus på flexibilitet och omställningsförmåga kan förstås som ett försök att skapa handlingsutrymme i mötet med ökad förändringstakt och osäkerhet.

Syntesen visar därmed att PerP-18 och 22 inte representerar motsatta planeringslogiker, utan olika sätt att balansera kontinuitet och förändring under osäkerhet. Enligt Grays resonemang framstår denna balans som en central och återkommande utmaning i försvarsplanering, snarare än som ett problem som kan lösas vare sig genom statisk långsiktighet eller obegränsad anpassningsbarhet.

4.3 Balans mellan mål, metoder och medel

Det tredje centrala temat i Grays strategiska tänkande rör balans mellan mål, metoder och medel i försvarsplanering. Gray definierar strategiskt rationellt handlande som ett försök att matcha mål, metoder och medel, men framhåller samtidigt att försvarsplanering alltid sker under osäkerhet om framtida förhållanden (Gray 2014:52–53, 63).

Balans mellan mål, metoder och medel i PerP-18

I PerP-18 behandlas balansen mellan mål, metoder och medel som en grundläggande förutsättning för försvarsplaneringens trovärdighet och genomförbarhet. Studien utgår från att kraven på Försvarmakten operationaliseras i militärstrategiska målsättningar, vilka utgör styrande utgångspunkter för såväl konceptutveckling som strukturutformning (Försvarmakten 2018:6, 10). Dessa målsättningar ligger till grund för utvecklingen av ett balanserat försvarsmaktskoncept som syftar till att uppnå de militärstrategiska målen utan att skapa obalans mellan underliggande avgörande förhållanden (Försvarmakten 2018:6, 37).

Försvarmaktsstruktur 2035 presenteras i detta sammanhang som en målbild för utvecklingen av långsiktig och trovärdig grundläggande försvarsförmåga, där ambitioner, organisation och resurser hålls samman inom ramen för en avvägd operativ risktagning (Försvarmakten 2018:12, 35, 37). Samtidigt tydliggör PerP-18 att balansen mellan mål, metoder och medel präglas av begränsningar. Studien konstaterar att den dåvarande organisationen uppvisar obalanser särskilt mellan verkansförband och stödfunktioner såsom ledning, logistik och underrättelsetjänst, vilket påverkar möjligheterna att fullt ut nå de militärstrategiska målsättningarna (Försvarmakten 2018:14, 16).

Mot denna bakgrund framhålls att Försvarmaktens resursallokering och uppgifter måste balanseras mot behovet av att kunna hantera ett väpnat angrepp, vilket innebär att planeringen präglas av avvägningar snarare än fullständig måluppfyllelse (Försvarmakten 2018:32, 45).

Balansproblematiken hanteras i PerP-18 genom utveckling av operativa koncept och prioriterade nyckelförmågor snarare än genom kvantitativ resursmaximering. Perspektivstudien betonar vikten av resurseffektivitet, teknikutveckling och system i samverkan för att skapa handlingsfrihet inom givna ramar, samt behovet av återhållsam resursstrategi för att bevara uthållighet över tid (Försvarmakten 2018:24, 35, 40, 42).

Detta resonemang kan även förstås som ett sätt att hantera teknisk osäkerhet inom givna ramar. PerP-18 betonar resurseffektivitet samt teknikutveckling och system i samverkan som ett sätt att stärka handlingsfriheten inom givna ramar (Försvarmakten 2018:24, 40). Teknisk osäkerhet blir därmed en faktor som hanteras inom ramen för en avvägd struktur, snarare än en anledning att ompröva mål och metoder.

Sammantaget framstår PerP-18 som ett dokument där balans mellan mål, metoder och medel erkänns som ett strukturellt villkor för försvarsplanering, där strategiska val innebär medvetna avvägningar mellan ambitioner, handlingssätt och tillgängliga resurser snarare än försök att eliminera risk eller obalans helt.

Balans mellan mål, metoder och medel i PerP-22

I PerP-22 behandlas balansen mellan mål, metoder och medel i en delvis förändrad kontext jämfört med PerP-18. Studien präglas av ett försämrat säkerhetspolitiskt läge och en tydligare

betoning på anpassning, uthållighet och tillväxt över tid, snarare än på stabil målbild för långsiktig grundläggande försvarsförmåga (Försvarmakten 2022:1, 4).

Balansproblematiken formuleras i högre grad genom begreppet *systembalans*, där relationen mellan verkansförband och stödfunktioner framhålls som avgörande för operativ effekt. Studien betonar att obalanser mellan funktioner riskerar att undergräva både tillgänglighet och uthållighet, även vid ökade resursinsatser (Försvarmakten 2022:4, 45–46). Till skillnad från PerP-18, där obalanser främst identifieras inom ramen för given struktur, framställs balansen i PerP-22 som ett fortlöpande styrningsproblem under pågående tillväxt (Försvarmakten 2022:46).

En tydlig skillnad rör relationen mellan ambition och resurser. PerP-22 betonar att Försvarmaktens utveckling sker längs med flera tidsdimensioner samtidigt, där operativ tillgänglighet i närtid, pågående verksamhet och långsiktig förmågeuppbyggnad konkurrerar om samma resurser. Balansen mellan mål, metoder och medel beskrivs därmed som en avvägning mellan att leverera omedelbar effekt och att bevara framtida handlingsfrihet (Försvarmakten 2022:5, 46).

PerP-22 kopplar osäkerhet kring teknologiska förändringar till behovet av att kunna justera struktur över tid, samtidigt som systembalans och operativ effekt måste upprätthållas (Försvarmakten 2022:39, 46, 79). Teknisk osäkerhet får därmed direkt betydelse för avvägningen mellan ambition och genomförbarhet. Balans mellan mål, metoder och medel framstår därmed mer som en kontinuerlig process av anpassning och prioritering och mindre som ett stabilt tillstånd.

Analytisk syntes i ljuset av Gray

Sammantaget visar analysen att PerP-18 och 22 behandlar balansen mellan mål, metoder och medel genom delvis olika betoningar, men inom en gemensam planeringslogik där strategiska avvägningar under osäkerhet står i centrum. I PerP-18 framträder balansen främst som ett långsiktigt strukturproblem, där ambitioner, koncept och resurser hålls samman genom målstrukturer och återhållsam resursanvändning. PerP-22 betonar i stället balansen som en mer dynamisk relation, präglad av samtida krav på tillgänglighet, tillväxt och anpassning över tid.

Skillnaderna rör därmed inte om balansproblematiken erkänns, utan hur den ges praktiskt genomslag i planeringens inriktning.

Skillnaderna mellan PerP-18 och 22 gäller även hur teknisk osäkerhet påverkar balansproblematiken. I PerP-18 framträder teknikutveckling främst som en långsiktig osäkerhetsfaktor som hanteras inom ramen för givna ramar och prioriteringar (Försvarmakten 2018:24, 40). I PerP-22 kopplas teknisk osäkerhet tydligare till behovet av att justera struktur och resursanvändning över tid för att upprätthålla systembalans (Försvarmakten 2022:39, 46). Med stöd av Gray kan detta förstås som att osäkerhet om framtida medel påverkar relationen mellan mål, metoder och medel. Balans blir därmed en fortlöpande avvägning snarare än ett stabilt tillstånd (Gray 2014:201–203).

4.4 Sammanfattande analys

Den samlade analysen visar att PerP-18 och 22 i hög grad kan förstås som konkreta uttryck för den försvarsplaneringslogik som Gray beskriver som planering under ofrånkomlig strategisk osäkerhet. I båda perspektivstudierna erkänns att framtida hot, teknologisk utveckling och säkerhetspolitiska förutsättningar inte kan göras fullt förutsägbara, och att försvarsplanering därför inte kan bygga på säker kunskap, utan på antaganden, avvägningar och medvetet risktagande. Detta ligger i linje med Grays grundläggande utgångspunkt att osäkerhet inte är ett temporärt problem att lösa, utan ett permanent villkor för strategisk handlande.

Analysen visar samtidigt att PerP -18 och 22 hanterar detta villkor på delvis olika sätt. I PerP-18 framträder en planeringslogik där osäkerhet i första hand hanteras genom kontinuitet, långsiktiga målstrukturer och uthållighet. Stabilitet och förutsägbarhet ges här en central funktion som medel för att begränsa risk och bevara handlingsfrihet över tid. Detta kan förstås i ljuset av Grays betoning av försvarsplaneringens strukturella tröghet och de långsiktiga bindningar som präglar strategisk verksamhet. I PerP-22 ges osäkerhet i stället ett mer konkret och händelsenära innehåll, kopplat till stormaktsrivalitet, pågående väpnad konflikt och förändrade säkerhetspolitiska förutsättningar.

I linje med Grays resonemang om strategi som ett fortlöpande hanterande av risk framträder här en planeringslogik där flexibilitet, anpassningsförmåga och kontinuerlig prioritering ges

större vikt. Osäkerhet behandlas inte enbart som en långsiktig bakgrundsfaktor, utan som något som redan påverkar planeringens förutsättningar och därmed kräver löpande justeringar.

Utöver strategisk osäkerhet visar analysen att teknisk osäkerhet utgör en återkommande dimension i båda perspektivstudierna. I PerP-18 framstår teknikutveckling främst som en långsiktig osäkerhetsfaktor som kan vägas in i stabila målstrukturer, medan PerP-22 i högre grad kopplar teknisk osäkerhet till krav på flexibilitet, systembalans och anpassningsbar struktur i närtid (Försvarsmakten 2018:28, 64; 2022:39, 79). I linje med Gray kan detta förstås som ett uttryck för att antaganden om framtida medel och deras konsekvenser alltid är osäkra och därmed påverkar planeringens avvägningar över tid (Gray 2014:201–203).

Analysen av balansen mellan mål, metoder och medel bekräftar Grays syn på strategi som en process snarare än ett tillstånd. I PerP-18 framstår balansen främst som ett strukturellt problem inom givna ramar där ambitioner, handlingsätt och resurser hålls samman genom målstrukturer och återhållsam resursanvändning. I PerP-22 beskrivs balansen i högre grad som dynamisk och tidsberoende där samtida krav på tillgänglighet, tillväxt och framtida handlingsfrihet måste vägas mot varandra under pågående osäkerhet.

Sammantaget visar analysen att PerP-18 och 22 inte representerar skilda eller motstridiga synsätt på försvarsplanering, utan två tidsbundna sätt att hantera samma grundläggande strategiska problematik som Gray identifierar. Skillnaderna mellan perspektivstudierna rör inte erkännandet av osäkerhet, utan hur den omsätts i praktisk planeringslogik. I båda fallen framstår försvarsplanering som ett försök att hantera risk, upprätthålla handlingsfrihet och balansera ambitioner och resurser i en framtid som i grunden förblir osäker.

5. Avslutande diskussion och slutsatser

Detta avslutande kapitel sammanfattar och diskuterar studiens huvudsakliga resultat i relation till forskningsfrågan om hur strategisk osäkerhet beskrivs i PerP-18 och 22. Inledningsvis redovisas de centrala slutsatser som analysen har genererat, med särskilt fokus på hur de kan förstås enligt Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet. Därefter diskuteras studiens teoretiska implikationer, begränsningar och bidrag i relation till tidigare forskning. Kapitlet avslutas med förslag på vidare forskning samt reflektioner kring studiens möjliga implikationer för yrkesutövningen i Försvarmakten.

5.1 Slutsatser i relation till forskningsfrågan

Syftet med studien har varit att analysera hur strategisk och teknisk osäkerhet beskrivs i Försvarmaktens perspektivstudier 2018 och 2022, samt i vilken utsträckning dessa beskrivningar kan förstås med stöd av Colin S. Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet genom frågeställningen:

Hur beskriver Perspektivstudie 2018 och Perspektivstudie 2022 strategisk och teknisk osäkerhet, och i vilken utsträckning kan dessa beskrivningar förstås med stöd av Colin S. Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet?

Den övergripande slutsatsen är att båda perspektivstudierna vilar på en gemensam grundsyn där strategisk osäkerhet erkänns som ett permanent och ofrånkomligt villkor för försvarsplanering, men att denna osäkerhet omsätts i praktisk planeringslogik på delvis olika sätt.

För det första visar analysen att strategisk osäkerhet både i PerP-18 och 22 beskrivs som ett strukturellt planeringsvillkor snarare än som ett temporärt problem som kan lösas genom bättre information eller med detaljerade prognoser. I linje med Grays resonemang framstår osäkerhet i båda fallen som något som måste accepteras och hanteras genom antaganden, prioriteringar och medveten risktagning.

För det andra visar studien att PerP-18 i högre grad hanterar osäkerhet genom betoning på kontinuitet, långsiktiga målstrukturer och uthållighet. Osäkerheten integreras här inom ramen för relativt stabila planeringsantaganden, där handlingsfrihet söks genom förutsägbarhet och

långsiktiga bindningar. PerP-22 ger däremot uttryck för en planeringslogik där osäkerhet i större utsträckning konkretiseras och kopplas till pågående händelser, vilket medför ökad betoning på flexibilitet, anpassningsförmåga och fortlöpande styrning.

För det tredje visar analysen att balansen mellan mål, metoder och medel i båda perspektivstudierna förstås som en central men svårhanterlig del av försvarsplaneringen. Skillnaden ligger främst i att balansen i PerP-18 framstår som ett långsiktigt strukturproblem, medan den i PerP-22 beskrivs som en dynamisk och kontinuerlig process under pågående tillväxt och osäkerhet.

Analysen visar även att teknisk osäkerhet i PerP främst kommer till uttryck genom osäkerhet kring teknikutvecklingens takt, mognad och operativa betydelse snarare än ett fristående problemområde. I PerP-18 hanteras denna osäkerhet i huvudsak genom långsiktiga strukturantagande och successiv förmågeutveckling, medan PerP-22 i större utsträckning betonar behovet av flexibilitet, anpassning och löpande omprövningar av teknologiska vägval. I linje med Grays resonemang kan detta förstås som olika sätt att hantera samma grundläggande problem: att tekniska beslut i försvarsplanering alltid fattas under villkor av ofullständig kunskap samt risk för felaktiga antaganden.

Sammantaget besvarar studien forskningsfrågan, genom att visa att PerP-18 och 22 inte representerar olika synsätt på strategisk och teknisk osäkerhet, utan olika sätt att hantera samma grundläggande strategiska problematik över tid, i linje med Grays förståelse av försvarsplanering som praktik under ofrånkomlig osäkerhet. Resultatet indikerar därmed att förändringar i försvarsplaneringens uttryck inte nödvändigtvis innebär förändringar i dess underliggande logik, utan snarare speglar hur samma strategiska problem omtolkas i skiftande säkerhetspolitiska kontexter.

5.2 Teoretiska implikationer: Gray som analytiskt ramverk

Grays resonemang uppfattas ha passat väl som analytiskt ramverk i studien för att förstå försvarsplanering under osäkerhet. Åsikterna som Gray ger uttryck för ger inga slutgiltiga svar utan verkar fungera mer som verktyg för att kunna sätta ord på hur osäkerhet accepteras och hanteras inom försvarsplanering.

Grays betoning av balans mellan mål, metoder och medel gör det möjligt att förstå skillnader mellan PerP-18 och 22 som variationer inom en gemensam strategisk logik, snarare än som uttryck för olika synsätt på osäkerhet. Samtidigt framträder vissa begränsningar. Resonemangen är relativt övergripande och ger begränsad vägledning för analyser av försvarsplanering som process eller hur arbetet styrs. Vidare uttrycker inte Gray något som kan förklara den svängning på kort tid som kan ses mellan PerP-18 och 22, som likväl förhåller sig inom Grays resonemang om osäkerhet under försvarsplanering, vilket får anses vara en svaghet i hans resonemang. Resultatet indikerar därför att Grays resonemang med fördel bör kompletteras med andra perspektiv i framtida studier. Trots detta bidrar Grays resonemang i denna studie till att tydliggöra försvarsplanering som en praktik präglad av kontinuitet, anpassning och ofrånkomlig osäkerhet.

5.3 Studiens begränsningar och metodreflektion

Studiens resultat bör förstås mot bakgrund av flera begränsningar. För det första bygger analysen på innehållsanalys, vilket innebär att slutsatserna om hur strategisk och teknisk osäkerhet uttrycks och hanteras är konceptuellt, snarare än hur försvarsplaneringen genomförs i praktiken. För det andra säger studien inget direkt om faktiska beslutsprocesser eller utfall av PerP. Valet av Gray som analytiskt ramverk innebär att analysen främst fångar övergripande strategisk logik men i mindre grad kan förklara de snabba förskjutningar som identifieras mellan PerP-18 och 22.

Avslutningsvis noteras att studien begränsas av metoden, vilket medför att analysen är avhängd på forskarens avvägningar när det kommer till vad från respektive PerP som lyfts fram respektive inte. Trots begränsningarna bedöms metoden vara väl lämpad för studiens syfte, då den möjliggjort en fördjupad förståelse av försvarsplanering som praktik under strategisk osäkerhet.

5.4 Bidrag till tidigare forskning

Studien bidrar till tidigare forskning genom att visa hur strategisk och teknisk osäkerhet beskrivs i svenska försvarsplaneringsdokument och hur dessa beskrivningar kan förstås med stöd av Grays resonemang om försvarsplanering under osäkerhet. Tidigare forskning har främst behandlat osäkerhet på en övergripande teoretisk nivå, medan denna studie analyserar hur sådana resonemang konkret formuleras i PerP-18 och 22.

Bidraget till krigsvetenskapen och den militära professionen ligger i att synliggöra både kontinuitet och variation i hur osäkerhet hanteras över tid, där skillnader mellan PerP-18 och 22 främst rör betoning och planeringshorisont snarare än grundläggande strategiska antaganden. Studien visar därmed att och hur Grays ramverk kan användas för att analysera hur försvarsplaner omhändertar strategisk och teknisk osäkerhet och ges uttryck.

5.5 Fortsatt forskning

Studien öppnar för flera inriktningar till vidare forskning. En första möjlighet är att fördjupa analysen genom att studera hur strategisk och teknisk osäkerhet hanteras i faktiska planerings- och beslutsprocesser, exempelvis genom intervjuer inom Försvarsmakten. En sådan studie kanske tydligare kan beskriva de exakta grunderna för de förändringar som är mellan PerP-18 och 22. Bristande kontinuitet i arbetsgruppen kan vara en anledning, något som Sundblad, Wiss och Lehman (2014) tidigare framfört (Sundblad et al. 2014:1). Vidare kan framtida studier bredda materialet genom att inkludera fler PerP eller andra centrala planeringsdokument för att analysera kontinuitet och förändring över längre tid. Sammantaget kan sådan forskning bidra till en mer heltäckande förståelse av försvarsplanering som praktik under strategisk osäkerhet.

Avslutningsvis aktualiserar studiens resultat samhällsliga och etiska implikationer, då brister i försvarsplanering under strategisk och teknisk osäkerhet kan innebära felaktiga långsiktiga prioriteringar med betydande konsekvenser för stater och dess medborgare. Hur osäkerhet erkänns och hanteras påverkar professionellt ansvarstagande, legitimitet och förtroende för statliga myndigheter som exempelvis Försvarsmakten, officerare och den militära professionen. När en ökande andel av staters årliga budget används på försvar är det av vikt att statliga medel används på ett ansvarsfullt sätt. Att kunna se hur PerP-18 och 22 hanterar den inneboende osäkerheten för framtiden på det sätt som de gör kan stärka förtroendet men även synliggöra ansvaret för de organisationer, metoder och personer som medverkar i skapandet av dessa dokument.

5.6 Redovisning av generativ AI och AI-assisterande verktyg i skrivprocessen

Under arbetet med denna studie har författaren använt Chat GPT i syfte att förbättra läsbarheten av studien. Efter användningen granskade och redigerade författaren innehållet där så var relevant och tar fullt ansvar för innehållet i den publicerade studien.

6. Litteratur och referensförteckning

- Betts, R.K. (2000). Is Strategy an Illusion? *International Security*, 25 (2), 5–50
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Breitenbauch, H. & Jakobsson, A.K. (2018). Defence planning as strategic fact: introduction. *Defence Studies*, 18 (3), 253–261. <https://doi.org/10.1080/14702436.2018.1497443>
- Davis, P.K. (2018). Defense planning when major changes are needed. *Defence Studies*, 18 (3), 374–390. <https://doi.org/10.1080/14702436.2018.1497444>
- De Zwart, F. (2015). Unintended but not unanticipated consequences. *Theory and Society*, 44 (3), 283–297. <https://doi.org/10.1007/s11186-015-9247-6>
- Esaiasson, P. (2024). *Metodpraktikan: konsten att studera människor, organisationer och samhällen*. Sjätte upplagan. Norstedts Juridik.
- Finkel, M. (2011). *On Flexibility : Recovery From Technological and Doctrinal Surprise on the Battlefield*. Stanford University Press.
- Fitzsimmons, M. (2006). The Problem of Uncertainty in Strategic Planning. *Survival*, 48 (4), 131–146. <https://doi.org/10.1080/00396330601062808>
- Fitzsimmons, M. (2019). *SCENARIO PLANNING AND STRATEGY IN THE PENTAGON*. Strategic Studies Institute, US Army War College. <http://www.jstor.org/stable/resrep20079> [2025-10-19]
- Freedman, L. (2013). *Strategy: a history*. Oxford university press.
- Freedman, L. (2017). *The future of war: a history*. First edition. Public Affairs.
- Frühling, S. (2006). Uncertainty, Forecasting and the Difficulty of Strategy. *Comparative Strategy*, 25 (1), 19–31. <https://doi.org/10.1080/01495930600639528>
- Försvarsmakten (2018). Slutlig redovisning av perspektivstudien 2016-2018. Försvarsmakten. <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/2-om-forsvarsmakten/dokument/perspektivplan/slutlig-redovisning-av-perspektivstudien-2016-2018.pdf> [2025-11-10]
- Försvarsmakten (2022). Slutredovisning av Försvarsmaktens perspektivstudie 2022. Försvarsmakten. <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/2-om-forsvarsmakten/dokument/perspektivplan/perspektivstudie-2022-forsvarsmakten.pdf> [2025-11-10]
- Gasinska, K. & Eriksson, M. (2018). *Framåtblickande omvärldsanalyser - Hur gör andra?* (FOI-R--4585--SE). Totalförsvarets forskningsinstitut.

- Grattan, R.F. (2016). *Strategic review: the process of strategy formulation in complex organisations*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315610948>
- Gray, C.S. (2014). *Strategy and defence planning: meeting the challenge of uncertainty*. Oxford University Press.
- Harjeet Singh (2009). *Evolution of strategy: from Sun Tzu to Clausewitz : containing the original texts*. 1st Indian ed. Pentagon Press.
- Håkenstad, M. & Knus Larsen, K. (2012). *Long-term defence planning*. Norwegian Institute for Defence Studies. (Oslo Files on Defence and Security)
- Krippendorff, K. (2019). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781071878781>
- Morgan, H. (2022). Conducting a Qualitative Document Analysis. *The Qualitative Report*,. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5044>
- Schwartz, P. (2012). *The art of the long view: paths to strategic insight for yourself and your company*. Currency Doubleday. (A Currency Paperback)
- Strachan, H. (2019). Strategy in theory; strategy in practice. *Journal of Strategic Studies*, 42 (2), 171–190. <https://doi.org/10.1080/01402390.2018.1559153>
- Sundblad, Ö., Wiss, Å. & Lehman, J. (2014). *Analys av metoden i perspektivstudien 2013*. (FOI-R--3955--SE). Totalförsvarets Forskningsinstitut.
- Taleb, N.N. (2016). *The black swan: the impact of the highly improbable*. Random House trade paperback edition. Random House. (Incerto / Nassim Nicholas Taleb)
- Tama, J. (2018). Tradeoffs in defense strategic planning: lessons from the U.S. Quadrennial Defense Review. *Defence Studies*, 18 (3), 279–301. <https://doi.org/10.1080/14702436.2018.1497442>
- Tetlock, P.E. & Gardner, D. (2015). *Superforecasting: the art and science of prediction*. First edition. Crown Publishers.
- Vetenskapsrådet (2024). *God forskningssed 2024*. Vetenskapsrådet.
- Westberg, J. (2023). *Svenska säkerhetsstrategier: från neutralitetspolitik till ansökan om Natomedlemskap*. 3. uppl. Studentlitteratur.
- Yin, R.K. (2018). *Case study research and applications: design and methods*. Sixth edition. SAGE.

Bilaga 1 - Kodningstabell

Teoretiskt tema (Gray)	Teoretisk definition	Analytiska frågor (tillämpade på PerP)	Indikatorer i texten (kodningsenheter)	Exempel
1. Strategisk osäkerhet	Planering sker alltid under ofullständig kunskap. Framtiden kan inte förutses, endast hanteras rationellt (Gray 2014:1-2)	<ul style="list-style-type: none"> - Hur beskriver PerP osäkerheter kring framtida hot, teknik och omvärldsutveckling? - Vilken syn på förutsägbarhet uttrycks? 	Ord och avsnitt som: osäkerhet, möjlig utveckling, risker, scenarier, oförutsägbart, förändring	<p>Om PerP erkänner osäkerhet men hanterar den genom strukturerade antagande -> kan förstås som förenligt med Grays resonemang.</p> <p>Om PerP framställer framtiden som förutsägbar – kan förstås som en spänning i relation till Grays resonemang.</p>
2. Kontinuitet och flexibilitet	God planering är ett pågående samtal mellan stabilitet och anpassning (Gray 2014:5-6,202-203)	<ul style="list-style-type: none"> -Hur framställs kontinuitet mellan olika planeringsperioder? - Hur beskrivs behovet av anpassning, innovation och lärande? - Hur vägs långsiktighet mot förändring? 	Ord som: långsiktig, uthållighet, anpassningsförmåga, innovation, förändringstakt, resiliens, flexibilitet	<p>Om PerP beskriver planering som iterativ och justerbar -> kan förstås som förenlig med Grays syn på planering under osäkerhet.</p> <p>Om planeringen framställs som statisk eller detaljstyrd - > kan förstås som en spänning i relationen till Grays betoning om anpassningsförmåga.</p>
3. Balans mellan mål, metoder och medel	Strategins kärna är att hålla samman ends-ways-means i ständig balans (Gray 2014:152-153)	<ul style="list-style-type: none"> - Hur relateras Försvarsmaktens mål till tillgängliga resurser och planerande metod? - Finns det tecken på över- eller underambition? - Diskuteras prioritering, effektivitet eller resursbegränsningar? 	Avsnitt som innehåller: målformuleringar, resursanvändning, metodval, operativ förmåga, balans mellan ambition och resurser.	<p>Om PerP erkänner behovet av balans och kompromiss -> kan förstås som förenligt med Grays resonemang om mål, metoder och medel.</p> <p>Om PerP uttrycker mål utan resurskoppling - > kan förstås som en spänning i relationen till Grays syn på strategisk balans.</p>